

101.
РЕЧ Св. Апостола ПАВЛА на АРЕОПАГУ[1)]

Оци и браћо и сестре, драга децо.

Захваљујем на указаној ми части. Хвала Високопреосвећеном Митрополиту Веријском г. Пантелејмону на овом позиву, по други пут. Али, исповедам се одмах на почетку, да ја долазим из Херцеговачких брда, неприпремљен, и са људске и са научне стране (Можда се научна страна и не сматра за људску).

Изабрао сам да говорим о речи или беседи Св. Апостола Павла у Атини, на Ареопагу (записана у ДАп.17,16--34), зато што сам већ дуже времена размишљао много о овом његовом говору, а нисам још написао ништа о њему, осим понегде неколико краћих реченица као осврт.

Сећам се блажепочившег проф. Панајотиса Трембеласа, који је рекао да је Апостол Павле на Ареопагу имао неку посебну тактику, тј. *апологетику*, у својој беседи, те због тога није много успео, није придобио много Атињана, осим неколицине. Не мислим да је

[1)] Предавање на Међународном научном Симпосиону: *Апостол Павле и Јелада*, Верија-Грчка, 25-27. јуна1998. (Πρακτικά Διεθνοῦς ἐπιστημοκοῦ συνεδρίου: Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Ἑλλάδα, Βέροια 1998, 113-124; прев. с грчког јерођакон Максим Васиљевић; *Видослов*, бр. 18, 1999, 18-25).

тако. Напротив, верујем, као што то истиче и Свети Јован Златоуст, да је Апостол Павле у свом говору на Ареопагу следио једну добру пастирску *тактику*, једну педагогију, као што се можемо уверити и из начина на који је Апостол пришао Атини и Атињанима.

Позната је чињеница да Атина у то време није била слободан град, нити пријатељски према Римљанима, насупрот оном што су говорили и веровали Римљани. Као што данас Американци говоре нпр. за Херцеговину да смо „слободни“, само зато што то кажу *они*. И ја им на то кажем: „Слободни смо, зато што *ви* то кажете!“ А како смо слободни, кад смо окупирани NATO-снагама? Тако су и Римљани тада поробили и глобили Атину, и пренели су управу из Атине у Коринт, који су поново изградили, пошто су га претходно били опљачкали, разрушили и уништили. На сличан начин, или чак још горе, модерни Римљани, Американци, данас глобе скоро цео свет. Нарочито нас Србе и Кипар.

У сваком случају, Апостол Павле, кад је стигао у Атину, није говорио на ту тему римске окупације. Него, као што знамо, „ражести се дух његов у њему“ (ДАп. 17,16), и поче да говори и сведочи Атињанима за Христа.

(Када се ми данас из неке ревности „ражестимо“ тада нас оптужују за свашта, зато што нисмо по њиховим калупима. Данас је формиран један модел „европског човека“ и, наравно, мисли се само на северозападног Европљанина. Свугде слушамо позивања на Европу, Европа је постала референтна тачка, постала је прави демонион, па ћемо још мало да имамо *дисидаимонију* (сујеверну религиозност) према Европи, у смислу како су Атињани тада имали *дисидаимонију* (сујеверну богобојажљивост). Заборављамо, међутим, да је таква Европа постала једностраност: Северозападна Европа се проглашава за сву Европу, док се Југоисточна Европа, која је извориште и постојбина све Европе

— а мисли се најпре на Балкан и par excellance на Јеладу — уопште се не спомиње, као да смо ми још варвари! За тзв. Западну Европу, Балкан је још увек варварство!).

У сваком случају, у Апостолу Павлу „ражестио се дух“ гледајући град Атину пун идола. Имао је, међутим, Павле човечност и човекољубље, тј. *христољубље*, које повезује богољубље са човекољубљем, и зато је Атињанима изговорио својеврсну похвалну беседу. Хвалио их је за њихову *богобојажљивост* (*дисидаимонију*). Апостол је искористио ову реч у њеном добром значењу, а не ироничном и потцењујућем (као што је „сујеверје“). Рекао је, дакако, да су Јелини и у идолима тражили Бога — „не би ли Га се како дотакли“, не би ли Га „опипали“. Ради се овде о једној природној, богоданој, рекао бих, тежњи, дару или инстинкту, да човек *тежи Богу*, с обзиром да човек није само *хомо сапиенс*, него и *хомо религиозус*. Човек жели да тражи Бога, да се приближи Богу. И Павле је у јелинским идолима видео и препознао ову људску тежњу. Ова тежња Атињана била је узела и имала погрешан правац, и то је Павле знао и из свог личног искуства. Павле је служио „Богу отаца својих“, и свим срцем се ревносно предао томе, али је закључио — кад га је сусрео Господ Христос — да су то све „трице и кучине“, да је чак и штетно за човека, да је то крах и прамашај (ср. Фил.3,7-8). Покушао је Павле у Атини да изведе Атињане на прави пут, како би се приближили Богу, а да притом не потцени њихов јелински идентитет.

Овде бих хтео да кажем, притом не желећи да будем погрешно схваћен, да не треба много инсистирати на *јелинству* Павловом. Ако Јелин не умре у Јелину, и Јевреј у Јевреју, и Србин у Србину, ниједан од њих не може постати прави хришћанин. Једино преко *смрти* Јевреј ин, и Јелин, и Србин, прелази у хришћанина, достиже до Христа.

(Но данас Европљанин се американизовао, као што се Европа натоизовала, тако да не постоји Европа, него постоји само NATO. Барем за нас Србе то је стварност Европе; све остало су романтизми о некад некој „хришћанској Европи“. Европа за нас јесте NATO, и ускоро ће *Евро-Нато* доћи и на Косово[1)], и наставиће још и даље. То је кончина ове и овакве Европе. Сумрак Запада! Стога, у сваком случају, ако данас не умре Европљанин у Европљанину, неће постати прави хришћанин. Ово још више важи за Американце).

Тако је и Јелин требало да умре у Христу да би поново оживео, васкрсао препорођен, и тако у њему, кроз Христа, стекло вредност оно што је добио од Бога: његова философија, генијалност, уметност и сви други хеленски дарови.

Бог је после Јевреја промислио, провидео и за све народе поставио „напред одређена времена и међе њихова борављења“, како рече Апостол на Ареопагу. Овде се опет не бих сложио са проф. П. Трембеласом, добрим учитељем многих од нас овде присутних — мени лично је прегледао докторат о Апостолу Павлу пре него што сам га предао професору Кармирису — који каже да Апостол овде под: „поставио напред одређена времена и међе“ подразумева *појављивања и нестајања* народâ. Без сумње, од Бога зависе изласци народâ на позорницу историје, и њихови полагани изласци, ако не и нестанци. Свакако, Бог о свакоме промишља, и овде се може наћи основа за извесни патриотизам у свакоме народу. Ја нисам крив што сам Србин, нити ми је то предност нити мањкавост. Србин сам и шта да радим што сам Србин? Није крив ни заслужан Србин што је то што је; нити је крив Јелин, премда мислим да се у промислу Божијем Јелински народ налази одмах иза Јеврејског а испред

[1)] Аутор је предвидео долазак страних трупа на Косово скоро пуних годину дана пре: 26. јуна 1998. г., а NATO је дошао 12. јуна 1999. г. — *Прим. прев.*

Српског, и хвала Богу за то. Но, не треба да претерујемо са тиме ко је ко и из ког је народа, јер заиста треба умрети да би се постало хришћанин, или, као што у наставку каже Апостол Павле, треба сви да се *покајемо*, да се *преумимо* у Христу, да умремо са Њиме да бисмо у Њему васкрснули.

Покајање (μετάνοια=*преумљење*) значи препорођење, обновљење, преображење, но не и уништење онога што је човеку од Бога дато. Сви ти богодани дарови изнова стичу вредност, пошто ниједан природни дар нема самовредност, није самосврха, иначе, ако тако мислимо, онда идемо у стојицизам. Јер, Стојици веле: Ми смо „род Божији". Свети Златоуст чини суптилну критику оних који желе и мисле да су стварно *род Божији*. Људи са Богом имају *сродност* (συγγένεια), говорио је Платон. Да, каже и Павле на Ареопагу: „*будући да смо и род Његов*" (ДАп.17,28). Али шта овде значи „*род*"? Наша људска сродност са Богом је само преко Христа, и једино у Христу. Не постоји *природна сродност*, како су говорили Платон и Стојици. Ову изреку Стојика Павле је употребио у својој речи на Ареопагу да би показао да, као од Бога створени и боголики људи, налазимо се близу Бога. Нисмо удаљени од Њега. Но то није довољно, то не води аутоматски Богу. Једна природна усмереност, тежња или пут природне аналогије, једна природна теологија, не води коначно никуд. То ће Апостол Павле рећи на другом месту, подсетивши на саблазан крста (1Кор.1,18-23), као и овде што се дотиче тога питања, мада само тек отварајући ту тему.

Сав његов говор на Ареопагу садржи поступну педагогију. У свом говору он почиње тиме да је Бог Створитељ света, Украситељ његов — *Демијург* и *Козмитор*, што је идеја симпатична Јелинима, а потом истиче да је *Творац* људи. Но основно код Павла је то што сав говор на Ареопагу поступно слушаоце води

Човеку-Христу, „Којега Бог одреди“, и кроз Којега даде људима нову *веру*, тиме што Њега — Христа — васкрсну, и у Њему ће извршити суд над светом. То је нова Павлова *есхатолошка* перспектива.

Прва перспектива је, она јелинска, била природна, натуралистичка, назовимо је теологија — космологија: Бог је творац света. А друга је антрополошка: нас људе је Бог све створио од једног човека и једне жене, „од једне крви“. (Рукописи се овде помало разликују, али сви ка једном воде: да смо сви људи од једнога постали, од Адама). Међутим, Павлова последња реч је да ће нас *у Христу* судити Бог.

И хвала Богу што ће нас Бог судити у Христу. Не дај ми, Боже, да ми суде други, како каже Псалмопевац. Да ми не суде Американци! Не дај Боже да нам суде Европљани! (Јуче сам рекао и то понављам, јер је то моје *вјерују*: Ако је Царство Божије Европа, онда ја враћам улазницу у свет, као Иван Карамазов код Достојевскога. Не желим рај који ће бити оваква Европа! Немам ништа против праве Европе, али је чињеница да Европа прогања своје најбоље синове, оне праве Европљане. Шта су све поднели и подносе данас они изворни Европљани од саме своје мајке Европе?! Оставимо по страни нас јадне Србе. Шта све трпи Руанда, или Курди, или Кипар, шта све подносе од Европе?! Срозавање Европе је у томе да се несрећно или скоро неповратно американизује). Но да се вратимо нашој теми.

Апостол Павле, дакле, религији Атињана прилази на један педагошки начин. Но тај прилаз има и једну велику дубину, коју ћу покушати да изразим укратко са неколико речи. Кажу да је Хришћанство преузело од већине религија понешто, те тако представља синкретизам или комбинацију свега тога. Павле пак овде на Ареопагу каже супротно: да је Хришћанство *крај* сваке религије, те према томе *смисао* и *испуњење* сваке религије. Са позитивне стране, Хришћанство је

оправдање сваког позитивног елемента у религији, па чак и у идолатрији. Богожедни Атињани прибегавали су идолима не би ли можда „дотакли се“ Бога. Нису били тако наивни, како су говорили безбожни „мудраци“, да је тобож страх изазвао религију, страх породио веру. Не, него су они хтели да се приближе Богу, да Бога учине човечанскијим, људскијим, тако да Га дотакну и загрле. Хтели су Бога Који ће бити „*наш човек*“, човек као и ми, да би могли да Га дотакну и загрле. Хтели су оно што је рекао Свети Атанасије Синаит, на питање: „Шта је то што су хтели Анђели у Јеванђељу да нађу“, „у што Анђели желе завирити“? (1Петр.1,12). Неки су говорили да је једно, други опет нешто друго, а ја велим, одговара Свети Синаит, да су Анђели желели да, у часу Тајне Вечере, наслоне главу, попут љубљеног ученика Јована, на груди Христа Бога Који би притом носио њихову природу. То је оно што желимо ми људи, и то у суштини жели човек: да се загрли с Богом Живим и Истинитим у јединству вечне љубави, али без губљења своје праве човечности.

Када је ђаво рекао Еви и Адаму: „бићете равни Богу“, Свети Јован Дамаскин каже да их је управо тај предлог и повукао, јер су људи и били створени за *равнобоштво*, за једнакост са Богом у љубави и слободи, а не у одвојености или у богопротивности, у отмици једнакости и равнобоштва с Богом (ср. Фил.2,6-10). Да поједе једну воћку и „постанеш као Бог“ — то не бива помоћу било које воћке. Али је човек био заведен тим предлогом ђавола, зато што је имао усађену стремњу или чежњу ка обожењу, ка равнобоштву у љубави, па је, „желећи лажно обожење“ (помоћу једне воћке, тј. неке ствари), како исти Дамаскин каже, тај циљ или тежњу праотац Адам промашио. Но ђаво је тим предлогом дотакао једну танану, богодану струну срца људског да тежи приближењу Богу, искористио ју је и

злоупотребио, и тако нас завео на лажни пут, међу идоле, у идолопоклонство. Из тог разлога Апостол Павле негодује у Атини: „О људи, имате такав динамизам и стремљење у себи, а где идете?!“ Али срећом, Атињани су били ставили међу многобројне идоле и један олтар „Непознатоме Богу“.

Мишљења сам да су најдубокомисленија остварења Јелина управо њихове трагедије, које приказују несрећност човека. Мит о Прометеју јесте најдубље осмишљење трагања Јелина. Прометеј бунтује против богова, али он није безбожан, он само негодује: Људи, где нас понижавате? Желите да служимо оним боговима што седе на Олимпу, и изигравају нас? (попут нпр. оних што данас седе у Америчком Конгресу!). Због овога је, мислим, Јелинизам ипак прихватио Хришћанство, мада потешко, у труду и мукама, и то прихватање се продужило и трајало све до Јустинијановог доба.

Дакле, Павлова је процена да религије нису за одбацивање, тако да ми хришћани не чинимо милостињу када у другим религијама препознајемо нешто истинито. Не можемо бити толико мизантропи и све људско потцењивати. Каже Свети Максим Исповедник, када једног јеретика као јеретика одобраваш и подржаваш, тада си мизантроп, јер не желиш спасење човека. Као да желиш да дете остане неразвијено, да остане оштећено и лишено онога што га очекује да може да постане као одрастао и зрео човек. Дакле човек, а да то често и не слутимо, има у себи стремљења и чежње да дође у близину Божију, да се сједини с Богом. То је, дакле, Павле видео у идолима, ту чежњу човека да трага за Богом, да Га „опипа“, а можда и да Га загрли, можда да дође до стања Јовановог: да буде на грудима Божијим загрљен, да буде у вечном наручју Бога Оца. Зато је дошао претходно Син Божији и постао човек. Оваплоћењем Христовим човек је доспео у наручје Божије.

Свети Максим Исповедник је рекао: да се није Оваплотио Христос, Бог би нама људима био далеко. Једина могућност коју је изнашао Бог да би човека имао у срцу Своме, у Своме наручју, јесте Оваплоћење Христа Богочовека. У супротном, Бог би нам остао недоступан. Исто ће рећи и Св. Григорије Палама у 14. веку: да бисмо без Оваплоћења Христовог ми људи имали само неке далеке трагове Божије, и били бисмо сирочад, несрећни заувек, и питали бисмо се: Шта смо могли да будемо, а где смо завршили?! Зато је Христос Богочовек врхунац и крај свих наших људских жеља и стремљења. Јер је Христос сјединио Бога и човека заувек, али без умањења или губљења ни Бога ни човека.

Лицемеран је, то је најмање што могу да кажем, европски менталитет, који човека жели по својој мери, по мерилима Американаца, само по њиховој мери. Мера свега да је евроамерички човек, а то значи смрт, значи вечно неискупљено стање човека. Али, и кад је мера свега Бог, то значи, такође, тамницу за човека. Јер који Бог? Који је тај „Бог“ што ће ме прогутати, и коме треба да се потчиним?

На Ареопагу Апостол Павле дотиче саму јелинску душу до дна, и то су показали Оци Цркве (Иринеј, Атанасије, Максим, Дамаскин, Палама). Оно што Православље чини да се разликује од свих религија, јесте то што само оно прихвата потпуно Христа, не само као Бога, него и као *Човека*, као *Богочовека*. На овоме се и заснива сва Христологија Павлова, који у говору на Ареопагу Господа Исуса скромно назива „Човеком“. Извесни теолози Павлову Христологију овде, у беседи на Ареопагу, карактеришу као просту и неразвијену, али то је погрешно. Павле ће имати могућност да развије своју Христологију и у Коринту, и у Ефесу, и у Филипима, али он на Ареопагу намерно постепено приводи своје слушаоце Христу Човеку, а уствари

као *Богочовеку* и Спаситељу света и човека. Главно је да он њих доводи до Христа, и то Васкрслога. Овим својим освртом на васкрсење Човека Исуса, Павле ставља хришћанску со у све тадашње религијске концепције, философске школе и учења.

Закључујемо, отуда, да је беседа на Ареопагу била педагогија апостолска, пастирска и мисионарска, да оцени Јелине, и вреднује оно што је код њих вредно, али и да их доведе *покајању*. Зато он и говори Атињанима о томе да Бог, Кога су они слутили као *Непознатога*, а Кога Павле проповеда као Истинитога и *Јављеног* преко Исуса Христа Бога, „заповеда свим људима свуда *да се покају*“ (ДАп.17,30). „Не може, ако се не покајете“, вели он. Покајање је најчовекољубивији, најљудскији елеменат, конституанта човека. Ако се по нечему разликујемо данас ми као православни хришћани од осталих, то није мања или већа грешност — Срби су најгрешнији од свих — него је то: што још увек имамо окус и осећај и могућност покајања. Покајање значи сазнање и признање да зло јесте зло, да грех јесте грех, да Бог јесте Бог и да нема другог Бога изнад Бога. Јер једино Живи и Истинити Бог спасава.

Када је Павле стигао до те тачке своје беседе, атински философи епикурејци и стојици почели су да негодују. Причао ми је један Јелин, док је био амбасадор у Индији, кад је срео тамо једног индијског гуруа, како му је овај рекао да он нема греха, да је превазишао границу греха, да не зна за грех, и да ни нема потребу за покајањем. Тада, вели овај Јелин, који је и сам био богоискатељ, па је зато ишао и код гуруа, схватио сам Светог Максима, који је рекао да је боље бити грешан, а имати осећање покајања, него да си свети и да чиниш чуда, али да си изгубио со покајања. Јер тек та со човека чини човеком. Када Христос тражи покајање од нас, када Павле тражи покајање од

Атињана, то показује велику човекољубивост, божанско човекољубље, божанску икономију, која ће проћи кроз крст и крстом ће спасти човека и привести га Богу.

Не постоји љубав Божија а да не пролази кроз крст, јер она није тзв. „ружичаста љубав“. Сада сви говоре о љубави, а посебно у екуменском покрету, и мисле да речима о „љубави“ покривају стварност љубави. Сурогат је да говоримо о љубави а да је немамо. Коју љубав је Бог показао према Јову, молим вас? И кад се појавио пред Јовом и видео га губавог у лепри, шта му је Бог рекао? Можда: „Дете, опрости ми што сам се тако понео према теби?“ Не! Рекао му је: „Шта кукаш? Шта си се распојасао? Опаши се и стани преда мном!“ Али, шта да опаше Јов, кад му се тело распада? Како то, зар је Бог тако суров? Бог изгледа суров, али је тај исти Бог удостојио Јова Своје личне појаве. Свога јављања Јову. Јов је то схватио и рекао: Немам више шта да кажем. Не зато што га је уђуткао Бог, него зато што му је довољно било да се Живи Бог јави и општи са њим, а све остало нема пресудног значаја.

Ето то *општење* и *заједницу* са Богом Живим и Истинитим, објављује Павле Атињанима, и тражи од њих право, стварно општење са Истинитим Богом. Но није довољно само да Га тражимо, кад од Њега имамо битијни покрет, природу, живот, имамо постојање. То је само природни ниво, и ко се истовећује само са природом, тај се коначно мири са смрћу, прихвата смрт, али неискупљиву смрт, смрт без васкрсења. А као хришћани треба да умремо да бисмо живели, да умремо са Христом да бисмо са Њим од Бога били васкрснути, иначе нема другог пута спасења. Али то такође значи, по речима једног јелинског теолога, мог пријатеља, да када крштавамо дете ми га не кувамо, него исто дете излази после из крстионице, али препорођено и оживљено љубављу и благодаћу Божијом, живом заједницом са Богом. А то је Христос и Црква. Треба,

међутим, да отпадне оно лажно и придодато, како би изашло и уздигло се право богодано природно, и притом још облагодаћено и обожено у Христу. То јест да се збуде *покрет природе* у *надприроду*, како каже Свети Максим, покрет човека у богочовека, а то може да учини само човек у личности Христа Богочовека. Само је у Христу пуноћа човека (Еф.4,13).

Према томе, веома дубоке ствари, велике и дубоке тајне нам је саопштио Павле у Атини на Ареопагу. Заиста нам је дао *Мистичну теологију* Бога Живог и Истинитог, у Тројици *Познатога*. Писац под именом Ареопагита, онога који се обратио Христу после Павлове проповеди на Ареопагу (ДАп.17,34) (који се до данас крије под тим именом и биће вероватно скривен до Другог доласка Христа), знао је због чега је у уста Дионисија Ареопагита ставио такве речи. Реч је о списима познатим као *Ареопагитика*, који садрже дубоке ствари, од којих је Запад, нажалост, узео само нешто-нешто површински, а не суштински.

Атина је Ареопагитском беседом била придобијена од стране Павла, Коринт је за Павла био много тежи. Јелини Коринћани свађали су се, гложили међу собом, и историја је показала да су они понајвише представљали Јелине. Зато Јеванђеље не каже да је Павле дрхтао у Атини, као у Коринту (1Кор.2,3), него да се „ражестио дух у њему“ када је пролазио Атинском Агором. Свакако је био мирнији у Атини, него кад је затим био у Коринту.

Човек је једна велика тајна, велико али дубоко дело Великога и Дубокога Бога. Само Бог може да се саизмери са човеком, ђаво је за тако нешто мали. То говори искуство Светих, а и моје мало искуство, кад сам се и ја уверио да је ђаво ипак мизерија. По среди је величанственост човека, и једино Бог у Личности Христа може да се измери са човеком.

Велика је и максималистичка антропологија Апостола Павла. А знате шта то значи? То можете доживети само кад се сусретнете са Христом, тамо где је и водио Павле Атињане. Бацио је на Ареопагу семе у њих, и оно је ухватило корена. То је, мислим, велики смисао, велика педагогика, пастирска мисија, и апостолско послање Павлово међу Јелинима у Атини. И, према томе, Павле је у Атини истински придобио праву Јеладу. Нека их је и било мало тада поверовавших у Павлову проповед у Атини. Од њих је постало „мало стадо“ — Црква.

Али да објасним, на завршетку, нешто што обично олако истичу многи, па међу њима и Јелини.

Не постоји, тзв. јелинохришћанска, европска цивилизација и култура. То су улепшавања. Постоји Црква Христова која обухвата *све*. Али, потребни су смрт и Крст, са Христом и у Христу, да би се збило васкрсење; други пут спасења и Хришћанства не постоји. То говоре и извесни новојелини, под утицајем Европе, ове нове, површне Европе, а не оне праве, дубоке, страдалне Европе. Говоре, наиме, да постоји хуманизам, који је произишао из јелинизма. Али, тај голи хуманизам не води нигде, и не спасава човека и род људски. Зато, већи и виши хуманизам објављује Павле и Православље од хуманиста Запада. То је хришћански *Тео-хуманизам*, богочовечанска величина човека и његово вечно спасење и обожење у Христу. И ту је права слобода човека, пуноћа раста човека у меру раста висине Христове (Еф.4,13).

Слобода само љубављу може да се оствари, и љубав само слободом, а не помоћу других средстава, магијских, механичких, или данас електронских.

У Павловом говору, дакле, видимо да је он на Ареопагу добро и тачно проценио и оценио Јелине, и ту у Атини се окренуо и према остатку човечанства преко

Јелинâ. Ова, дакле, јеванђелска мисија Павлова у Атини, на Ареопагу, успела је. Његов говор је био жива реч Речи Божије. Неки су од слушалаца философа исмејавали га, али неки су кроз њега и поверовали у Христа, попут Дионисија Ареопагита, за кога верујемо да је затим био Епископ Атински.

Павле је проповедао Христа Оваплоћеног, Распетог и Васкрслог. Тиме је запечатио Атину, Јеладу, читав један свет. Павле је на Ареопагу једноставно рекао да је штета велика ако богатство и обдареност, коју је Бог дао Јелинима пропадне, уколико изгубе Христа. То важи и за Јевреје, Србе, и све народе и људе света.

Мислим да говори садашњег Блажењејшег Архиепископа Јеладске Цркве то желе да саопште данашњим Јелинима. „Логос постаде тело“ — то је Павле хтео да пренесе Атињанима, на пастирски, апостолски, мисионарски, педагошки начин, и зато је тако говорио Атињанима. И у томе је успео, како су показали Јелински Свети Оци Цркве, али и други прости људи до данас, у Атини и Јелади. И не само ту, него широм Православне васељене.